

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR VA AN'ANAVIY BANKLAR O'RTASIDAGI FARQLAR

Nabiyeva Gulniso Amanovna

Osiyo xalqaro universiteti

Iqtisodiyot yo'nalishi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19480636>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-aprel 2026 yil

Ma'qullandi: 07-aprel 2026 yil

Nashr qilindi: 09-aprel 2026 yil

KEYWORDS

FinTech, an'anaviy banklar, raqamli moliya, innovatsiya, kreditlash, to'lov tizimlari.

ABSTRACT

Mazkur maqolada moliyaviy texnologiyalar (FinTech) va an'anaviy bank tizimi o'rtasidagi asosiy farqlar, ularning iqtisodiy ahamiyati, afzallik va kamchiliklari tahlil qilinadi. Shuningdek, xorijiy va rus iqtisodiy adabiyotlari asosida FinTech'ning rivojlanish tendensiyalari va bank sektoriga ta'siri o'rganiladi.

XXI asrda global iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasi moliya sektorida tub o'zgarishlarga olib kelmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida moliyaviy xizmatlar ko'rsatishning an'anaviy shakllari bosqichma-bosqich yangilanib, ularning o'rnini innovatsion yechimlarga asoslangan yangi tizimlar egallamoqda. Shu jarayonda moliyaviy texnologiyalar (FinTech) alohida ahamiyat kasb etib, moliya bozorlarida yangi raqobat muhitini shakllantirmoqda. An'anaviy banklar uzoq yillar davomida iqtisodiyotda asosiy moliyaviy vositachi sifatida faoliyat yuritib kelgan bo'lsa-da, zamonaviy sharoitda ular FinTech kompaniyalari tomonidan jiddiy raqobatga duch kelmoqda. FinTech subyektlari innovatsion texnologiyalar — sun'iy intellekt, blokcheyn, katta ma'lumotlar va mobil ilovalar asosida mijozlarga tezkor, qulay va nisbatan arzon moliyaviy xizmatlarni taklif etmoqda. Natijada, moliya tizimida xizmat ko'rsatish tezligi, samaradorligi va mijozga yo'naltirilganlik darajasi sezilarli darajada oshmoqda. Xorijiy va rus iqtisodiy adabiyotlarida FinTech moliya tizimining yangi bosqichi sifatida talqin qilinib, uning bank sektoriga ta'siri, imkoniyatlari va xavflari keng o'rganilmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, FinTech va an'anaviy banklar o'rtasidagi farqlar nafaqat texnologik, balki institutsional, iqtisodiy va ijtimoiy jihatlarni ham qamrab oladi.

Mazkur maqolaning maqsadi — moliyaviy texnologiyalar va an'anaviy banklar o'rtasidagi asosiy farqlarni ilmiy manbalar asosida chuqur tahlil qilish, ularning ustun va zaif tomonlarini aniqlash hamda zamonaviy moliya tizimidagi o'rnini baholashdan iborat.

Asosiy qism

Yangi moliyaviy texnologiyalar va an'anaviy banklar bir-biridan farq qilsa, raqobatchi bo'lsa ham, hamkorlik qilish imkoniyatiga ham ega. FinTech - innovatsion, tezkor va xarajati past model, an'anaviy banklar — barqaror, ishonchli va regulyatsiyalangan model. FinTech tezkorlik va innovatsiyalarni ta'minlansa, banklar ishonchlilik va barqarorlikni kafolatlaydi.

FinTech kompaniyalari platforma asosidagi, moslashuvchan biznes modelga ega ekani isbotlangan. Masalan, FinTech research doirasidagi tadqiqotlarda ular texnologiyaga asoslangan xizmatlar orqali vositachilarni qisqartirishi ko'rsatiladi.

1. Biznes modeli va institutsional tuzilma farqi

An'anaviy banklar:

- murakkab institutsional tizimga ega
- depozit-kredit vositachiligi asosida ishlaydi
- qat'iy regulyatsiya ostida faoliyat yuritadi

Moliyaviy texnologiyalar (FinTech):

- platforma iqtisodiyotiga asoslanadi
- "peer-to-peer" (P2P) modelni qo'llaydi
- xizmatlarni to'g'ridan-to'g'ri mijozga yetkazadi

Moliyaviy texnologiyalar (FinTech) biznes modeli **ko'lam iqtisodiyoti (scalability)** bo'yicha banklardan ustun hisoblanadi. Kelajakda moliya tizimi ushbu ikki modelning integratsiyasi asosida rivojlanadi.

2. Texnologik asos va innovatsion daraja

Moliyaviy texnologiyalar (FinTech) ning eng muhim farqi — bu uning raqamli va innovatsion texnologiyalarga tayanganligi.

Moliyaviy texnologiyalar (FinTech) foydalanadi:

- sun'iy intellekt (AI)
- blokcheyn
- katta ma'lumotlar (Big Data)
- bulutli texnologiyalar

An'anaviy banklar esa:

- eski IT infratuzilmasiga tayanadi
- innovatsiyalarni sekin joriy qiladi

Ilmiy manbalarga ko'ra, FinTech texnologiyalar yordamida moliyaviy xizmatlarni tezroq, arzonroq va samaraliroq qiladi

3. Xarajatlar va samaradorlik farqi

FinTech kompaniyalari operatsion xarajatlarni sezilarli darajada kamaytiradi.

Sabablari:

- filiallar yo'qligi
- avtomatlashtirilgan jarayonlar
- kam xodimlar

Masalan, tadqiqotlarda FinTech kredit platformalarida xarajatlar banklarga nisbatan 2–3 baravar past ekani qayd etilgan .

An'anaviy banklarda esa:

- filial xarajatlari yuqori
- byurokratik jarayonlar ko'p
- xizmatlar narxi yuqoriroq

4. Xizmat ko'rsatish tezligi va mijoz tajribasi

FinTech kompaniyalari:

- 24/7 xizmat ko'rsatadi
- real vaqt rejimida operatsiyalarni bajaradi

- mobil va onlayn interfeyslar orqali ishlaydi

An'anaviy banklar:

- ish vaqtiga bog'liq
- xizmatlar ko'pincha sekin
- ko'p hujjat talab qiladi

Ilmiy tadqiqotlarga ko'ra, FinTech mijozlar uchun qulaylik va tezlikni keskin oshiradi .

5. Kreditlash mexanizmidagi farqlar

Zamonaviy ilmiy ishlarda kreditlashdagi asosiy farqlar quyidagicha ko'rsatiladi:

FinTech:

- qisqa muddatli, tezkor kreditlar
- algoritmik skoring (AI asosida)
- garovsiz kreditlash (ko'p hollarda)

An'anaviy banklar:

- uzoq muddatli kreditlar
- an'anaviy tekshiruv (credit history)
- garov talab qilinadi

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, FinTech kreditlash bozor segmentatsiyasini o'zgartiradi .

6. Regulyatsiya va xavfsizlik

An'anaviy banklar:

- qat'iy davlat nazoratida
- depozitlar sug'urtalangan
- ishonchlilik darajasi yuqori

FinTech:

- regulyatsiya hali to'liq shakllanmagan
- kiberxavfsizlik risklari mavjud
- yangi xavf turlari (data breach, hacking) mavjud

Ilmiy adabiyotlarda bu muammo FinTech rivojidagi asosiy cheklov sifatida ko'rsatiladi .

7. Moliyaviy inklyuziya va ijtimoiy ta'sir

FinTech'ning muhim ustunligi — bu moliyaviy xizmatlarga kirishni kengaytirish.

FinTech:

- bank xizmatlaridan foydalanmaydigan aholini qamrab oladi
- mobil banking orqali geografik to'siqlarni yo'q qiladi

Banklar:

- ko'proq shaharlarda faol
- filialga bog'liq

Tadqiqotlar FinTech'ni moliyaviy inklyuziya drayveri deb baholaydi .

8. Raqobat va hamkorlik munosabatlari

Zamonaviy ilmiy yondashuvga ko'ra, FinTech va banklar o'rtasidagi munosabat:

- faqat raqobat emas
- balki kooperatsiya (hamkorlik) hamdir

Banklar:

- FinTech texnologiyalarini integratsiya qilmoqda
- open banking va API'lardan foydalanmoqda

Bu holat gibridd moliya tizimini shakllantirmoqda .

Xulosa:

Fikrimizga xulosa qilib aytish mumkinki moliyaviy texnologiyalar (FinTech) va an'anaviy banklar faoliyati o'rtasidagi asosiy farqlar ilmiy manbalar asosida kompleks tahlil qilingan va yana qilinyapti. O'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy moliya tizimi tub transformatsiya jarayonini boshdan kechirmoqda va bu jarayonda FinTech muhim drayver sifatida namoyon bo'lmoqda.

FinTech kompaniyalari yuqori darajadagi texnologik moslashuvchanlik, innovatsion yondashuv va past operatsion xarajatlar orqali an'anaviy banklarga nisbatan sezilarli ustunliklarga ega. Xususan, raqamli platformalar, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar asosida xizmat ko'rsatish FinTech'ga tezkorlik, aniqlik va mijozlarga individual yondashuv imkonini bermoqda. Bu esa moliyaviy xizmatlarning sifatini oshirib, foydalanuvchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Hozirgi davrda FinTech va an'anaviy banklar o'rtasidagi munosabatlar tobora raqobatdan hamkorlikka o'tib bermoqda. Ko'plab banklar FinTech yechimlarini o'z faoliyatiga integratsiya qilmoqda, natijada "raqamli bank" va "gibrid moliya tizimi" shakllanmoqda. Bu esa moliya xizmatlarining samaradorligini oshirish bilan birga, yangi biznes modellarning paydo bo'lishiga olib kelmoqda. Shuningdek, FinTech moliyaviy inklyuziyani kengaytirishda muhim rol o'ynab, bank xizmatlaridan yetarlicha foydalanmayotgan aholi qatlamlarini moliya tizimiga jalb etmoqda. Bu holat iqtisodiy o'sish va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Gupta P., Sharma A. Insight into digital finance and fintech: A bibliometric and content analysis // *Technology in Society*, 2023.
2. Hasan M., Ali M. FinTech literature reviews: A hybrid approach // *Finance Research Letters*, 2025.
3. Zhang X., Zhao Y. A comprehensive analysis of FinTech (1968–2025): a bibliometric approach // *Future Business Journal*, 2025.
4. Лаврушин О.И. Банковское дело. – Москва: КНОРУС, 2020.
5. Костюченко Н.С. Финансовые технологии: современное состояние и перспективы развития. – Москва: Инфра-М, 2019.